ЖШС «Ара Майя» бөбекжайы

Тақырыбы: «Ғарыш әлемі»

2025-2026 оқу жылы

Тақырыбы: «Ғарыш әлемі»

Сабақтың мақсаты:
1) XX ғасырдың 2 - шы жартысындағы адам баласының ғарышты игерудегі жетістіктері, оның ғылыми маңызы жайында білім беру.
2) Жас ұрпақтың патриоттық, отаншылдық сезімін оята отырып, елін, жерін, сүюге, курметтеуге тәрбиелеу, ғарышкерлерге деген құрмет сезімге баулу.
3) Ғылыми жаңалықтардың маңызын түсіне білу қабілеттерін дамыту.

Сабақтың көрнекілігі: Ғарышкерлер суреттері, Байқоңыр – ғарыш айлағы суреті, планеталар суреттері

Кіріспе: Армысыздар ата - аналар, ұлағатты ұстаздар, оқушылар. Жерді қоршаған бүкіл дүние – Әлем немесе Ғарыш деп аталады. Ғарышқа жол 1957 жылы 4 қазанда ашылды. Бұл күні бұрынғы Кеңес Одағының Жердің жасанды серігі ұшырылды. Ал 1961 жылы 12 сәуірде адам баласы тарихында бірінші рет Ю. А. Гагарин ғарыш кемесімен Жер шарын айнала ұшты. 12 сәуір тарихқа «ғарышкерлер күні» деген атпен енді.
Ақжүніс:
Лайка - ғарышқа сапар шеккен әлемдегі тұңғыш тіршілік иесі.
1957 жылдың 3 - қарашасында ғарышқа салмағы алты келі, жасы екі жастан асқан Лайканы Спутник - 2 ғарыш кемесімен ғарышқа аттандырып жіберді. Ғарыш кемесі ұшырылғаннан кейін, шамамен 5 - 7 сағаттан соң Лайка ғарыштағы температураның күрт артуы мен стрестің салдарыннан өледі. Сынақты ұйымдастырушылар о бастан - ақ Лайканың жерге қайтуын күткен жоқ. Олардың жоспарлауынша Лайка ғарышта бір аптаға жуық уақыт сүру керек болатын.
Кеңес одағының ғалымдары Лайкамен бірге екі итті жаттықтырған болатын. Олар: Белка және Стрелка. Осынау үлкен сынақты іске асыру үшін Лайканы ұшырылуынан біраз жылдар алдын ала комиссия құрылып нақты шараларды анықтап отарды.

Кеңестік ғалымдар ғарышқа иттерді жіберген болса, өз кезегінде АҚШ ғалымдары сынақ жасау үшін шимпанзелерді пайдаланды.

Аты әлемге тарап атаққа кенелген Лайканың құрметіне әндер жазылды. Тіпті топтарының атын өзгерткен де әншілер болды. Ғарыш күніне ойластырып әртүрлі Ашықхаттар әзірленді.
Ғарышқа ұшу
Бекзат Адамдар ғарышқа ұшуды армандайтын. Бірақ ол қолдан келместей көрінетін. Ғарышқа 1961 жылы 12 сәуір күні тұңғыш рет Юрий Гагарин ұшты. Қазақтан ғарышқа бірінші болып ұшқан - Тоқтар Әубакіров. Біз қазақ ғарышкері Талғат Мұсабаевты да мақтан етеміз.
1991 жылы Тоқтар Әубакіров Қазақстандық бағдарлама бойынша ғарышқа жол тартты. 7тәулік 22сағат, 12минут, 40секунд ғарыш кеңістігінде болған Тоқтар Әубакіров тұңғыш қазақ ғарышкері атанды.

Касым Аманжолов

Жандос Ұшқыш болғым келеді
Көңілі – дария, ойы – аспан,
Асқар шыңнан бойы асқан.
Ай, күнімен аспанның
Әзілдескен, сырласқан
Ұшқыш болғым келеді!

Ақүміт Күнге күліп, күй тартқан,
Айға әнін тыңдатқан,
Бақыт жырын жырласа,
Таң шолпанын қуантқан
Ұшқыш болғым келеді!

Сара Мұздай болат киінген,
Батпан қару үйірген,
Қорғап бақыт ұясын,
Тас түлектей түйілген
Ұшқыш болғым келеді!

Самат Таңда туып түлеген,
Тас түлектей көреген,
Көк қойнында тояттап,
Шың басында түнеген
Ұшқыш болғым келеді!

Қуандық Ар, намысын ақтаған,
Жүрекке сыр жаттаған,
Туған елін - ұясын,
Жан - тәнімен сақтаған
Ұшқыш болғым келеді!

Ұшқыш болмай немене,
Куат бітті денеме!
Қанатым бар қайыспас,
Ұшқыш болғым келеді!

Альбина Қазақстандағы Байқоңыр айлағының құрылысы 1955 жылы басталып, 1957 жылы пайдалануға берілді. Ғарыш айлағын салуға адам сирек орналасқан және өндіріс орындарынан қашық, Алматы - Мәскеу темір жолының Кызылқұмнан өтетін аймағы таңдап алынды.
Байқоңыр ғарыш айлағынан дүние жүзінің түрлі мемлекеттерінен 150 - ден астам ғарышкерлер ғарышқа сапар шекті. Олар түрлі ғарыш апаттары арқылы ғарышты, шағын планеталарды зерттеді. Осы жерден”Космос”,”Протон”т. б. жердің жасанды серіктері ұшырылды. Бейбіт мақсатта ғылыми жұмыстар жүргізілді.

Казіргі кезде Байқоңыр халықаралық ғарыш аймағына айналды. Бұл алаңнан АҚШ, Франция, Үндістан, т. б. мемлекеттердің ғарышкерлер мен ғарыш кемелер ұшырылды.
1963 жылы 16 - шілдеде тұңғыш әйел ғарышкер, орыс қызы Валентина Терешкова ұшты.
Ғарыш кемесі ұшырылатын ғарыш аймағы Қазақстан жерінде Байқоңырда орналасқан.
Олжас Сүлейменов

Аймира Тұңғыш ғарышкер
Жазира бар ма мына далама тең!
Ғарышқа сол даламды ала кетем.
Аспанның сәуірдегі сан жолында
Ақ жолы Гагариннін ала бөтен.

Осы жол қайқаң етіп
Аспанға бір
Атылған асқақ шыңдай
Асқанда қыр,
Сақина жасап ұшып
Мұзбалақтар,
Қонады төңіректі басқанда іңір.

Сұлыухан Ел де - ана,
Тарих та - ана,
Өлең де - ана,
Анамыз - мынау байтақ ғалам - дала.
Есімі Бостандықтың,
Табиғаттың –
Бәрі ана,
Анаң барда алаңдама!

Салбырап парашютте ноқат – денем,
Ақырын
Жер – Анаға тақап келем.
Тамаша!
Шырқап келем,
Жырғап келем!
Немене опат деген!
Апат деген!

Ақдидар Қайран, Жер!
Қадірлі ана!
Аяулы ана!
Калықтап келіп қалды - ау таяу балаң.
Өскен жер,
Басқан жерім,

Туған өлке
Қондым кеп көгалына баяу ғана.

Бас иіп, ғарышың мен көгің демде,
Оралдым,
Жүзім жарқын,-
Көңілден де! -
Оралдым жеңіспенен,
Жатты Жерім
Мәз болып перзентінен жеңілгенге.

Салқында,
Сабаңа түс,
Қызған каным!
Көк иіскеп жата кеттім,
Қызғанбағын!
Тұра тұр,
Қаусырмасын парашюттың
Ағытып жіберейін,
Қызғалдағы
Ән» Біз космонавт боламыз»
Бекзат Жұлдыз - газдан тұратын аспан денесі. Ол өз куаты нәтижесінде өзі жарық шығарады. Бірнеше мың градус температураға дейін қызып тұрған аспанның жарық денесі. Жерге ең жақын жұлдыз – Күн.
Бекслан Күн - Балқыған ыстық газды жарқырап тұрған өте үлкен шар. Күн мен жердің ара қашықтығы 150 млн. шақырым. Күннің бетіндегі температура – 6000 мың градусқа тең. Күннің жылуы мен жарығы адам, өсімдіктер, жануарлар үшін өте қажет. Күннің төңірегінде Жерді қоса есептегенде 9 ірі аспан денелері айналып жүреді. Олар ғаламшар (планета) деп аталады.
Балжан Ғаламшарлар - адасушы жұлдыз деген сөз. Ғаламшар – өздігінен жарық шығармайтын салқын денелер. Ғаламшарлардың жұлдыздан айырмашылығы өздігінен жарық шығару мүмкіншілігі жоқ, күн сәулесінің шағылысуынан жарқырап тұрады.
Ақылбек Шолпан – Күннен 108 млн. шақырым қашықтықта орналасқан 2 - ші ғаламшар. Аудан жағынан Жерден сәл кіші. Күнді 225 тәулікте айналып өтеді. Шолпандағы температура +464 градус. Мұнда бірде бір мақұлық өмір сүре алмайды.
Альбина Марс – 4 - ші ғаламшар. Оның диаметрі Жерден 2есе кіші. Күнді 687 тәулікте айналып өтеді. Марстың 2 серігі бар – Фобос және Деймос. Серіктер Марсты айнала қозғалумен қатар Күнді де Марспен бірге айналып өтеді.
Жандос Юпитер - Күн жүйесіндегі 5 - ші ең үлкен ғаламшар. Диаметрі жағынан Жерден 11, 5 есе үлкен. Күнді 11, 9 жылда айналып өтеді. Юпитердің 16 серігі бар. Соның ішінде Ганимед Күн жүйесіндегі ең үлкен серік.
Есбол Сатурн – 6 - шы ғаламшар. Ғаламшардың ерекшелігі сансыз көп тастардың кесектерінен, мұздан және шаң - тозаңнан тұратын жалпақ жарқыраған сақина тәрізді болып келуі. Диаметрі Жерден 9, 5 есе үлкен. Күнді 29, 5 жылда айналып өтеді. Айналасында 17 серігі бар.
Әсел Уран – 7 - ші ғаламшар 18 ғасырда ашылған. 1781 жылы неміс астрономы

Вильгелм Гершель ашты. Оның күннен алыстығы соншалық, күннен бөлініп шыққан жылуды Жерге қарағанда 400 есе кем алады. 15 серігі бар. Күнді 84 жылда айналып өтеді.
Ақжүніс Нептун – 8 - ші ғаламшар. 1846 жылы ғылымға белгілі болды. Оны француз Урбен Леверье жаңа ағылшын Джон Адамс ашты. Құрылымы жағынан уранға ұқсас.
Мөлдір Плутон – Күн жүйесіндегі ең кішкентай және ең алыста орналасқан ғаламшар. Күннен 6млрд. шақырым қашықтықта орналасқан. Күнді 247, 7 жылда айналып өтеді. Ғаламшардың жалғыз серігі Харон 1930 жылы американдық астроном Клайд Томбо ашты.
Аймира Камета – Құйрықты жұлдыз. Тастардан, шаң - тозаңдардан араласқан алып мұздардан тұрады.
Нұрдәулет Жер - Күннің санағындағы 3 - ші ғаламшар. Күннің айналасындағы өзінің жолын жер секундына 30 км жылдамдықпен өтеді. Жер бетінің жалпы ауданы 510 млн. км. кв. оның 70%- ы су, қалған 29%- ін құрлық алып жатыр.
Қарақат Ай – жердің табиғи серігі, оған ең жақын аспан денесі. Ай – біздің ғаламшарымыздың жалғыз серігі. Айдың диаметрі жердікінен 4 есе кіші. Сағатына 28000км жылдамдықпен ұшатын ғарыш кемесінен Айға 13сағат 43минутта жетуге болады. Күн және оны айналып жүретін ғаламшарлар мен олардың серіктері күн жүйесін құрайды. Сансыз жұлдыздардың жарқырап көрінетінін және көрінбейтінін жинақтап адамдар ғарыштық кеңістік деп атайды. Ғарыш кеңістігінде шек жоқ. Ғарыштағы қашықтық өлшемі үшін көп жағдайда жарықтың таралу жылдамдығы бірлік ретінде алынады. Жарық секундына 300 мың км. жылдамдықпен таралады. Ол жерге Айдан 1, 3 секундта, Күннен 8 минуттан астам уақытта жетеді.

Ақылбек Біздің өмір сүретін ортамыз - Жер планетасы. Ғарыш әлемін көру үшін зымыранмен ұшу кажет. Зымыранмен ұшып барған ғарышкерлер ғарыш әлеміндегі өзгерістерді суретке түсіріп зерттейді. Оны жерге хабарлап отырады. Ғарышқа ұшатын ғарышкерлер арнайы киімдер киеді. Скафандр деп аталатын киім - ғарышқа ұшуға лайықталған киім.

Әлемдегі тұңғыш ғарышкер Юрий Гагарин 1961 жылы 12 сәуірде Байқоңырдан адамзат тарихына тұңғыш рет ғарышқа жол салды.

Балжан 2 - ші бөлім; Тұңғыш қазақ ғарышкерлері.
Алыста туып өскен бала жатты
Зымырап көкті тіліп бара жаттым.
Меніреу, мылқау әлем ортасына
Арманын алып келдім адамзаттың,
Мен, адал азаматпын!

Ей, жарандар, қарандар
Космостан бар досқа!
Әлемге сәлемді жолдаймын,
Тыныштықты, тыныштықты қорғаймын.

Мөлдір Жер - Ана, неткен көркем ыстық едің,

Есіме Ұлы Отаным түсті менің.
Жасампаз жұртым жебеп тұрған кезде
Қашанда батыл да - мен, күшті де - мен.
Есіме түстің, елім
Көңілі бар халықтың көкте бүгін,
Алыстан айбынды үні жетті елімнің,
Жар салар ‘тату бол’деп бар әлемге
Отанның бейбітшілік кептерімін.
Әлемге жеткен үнім.

